roepen indien aan het in artikel 17 EEG-Executieverdrag gestelde vereiste van schriftelijkheid is voldaan in de betrekkingen tussen verzekeraar en verzekeringnemer, en de verzekeraar duidelijk zijn instemming heeft betoond.

2. Artikel 18 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken moet aldus worden uitgelegd, dat het de verweerder is toegestaan niet enkel de bevoegdheid te betwisten, doch tegelijkertijd ook, subsidiair, verweer ten gronde te voeren zonder daardoor het recht te verliezen een exceptie van onbevoegdheid op te werpen.

In zaak 201/82,

betreffende een verzoek aan het Hof krachtens het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van Justitie van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, van de Corte Suprema di Cassazione (Sezioni Unite Civili), overeenkomstig artikel 41 van het Italiaanse wetboek van burgerlijke rechtsvordering vooraf uitspraak doende over de bevoegdheid, in het aldaar aanhangig geding tussen

GERLING KONZERN SPEZIALE KREDITVERSICHERUNGS-AG EN ANDEREN,

en

AMMINISTRAZIONE DEL TESORO DELLO STATO (Ministerie van de Schatkist), Ragioneria Centrale dello Stato, Ufficio Liquidazioni, Ente Autotrasporti Merci (EAM), in de persoon van de waarnemend minister van de Schatkist,

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van de artikelen 17 en 18 EEG-Executieverdrag,

wijst

HET HOF VAN JUSTITIE (Derde kamer),

samengesteld als volgt: U. Everling, kamerpresident, Y. Galmot en C. Kakouris, rechters,

advocaat-generaal: G. F. Mancini
griffier: H. A. Rühl, hoofdadministrateur

het navolgende

ARREST

De feiten

De feiten, het procesverloop en de krachtens artikel 20 van 's Hofs Statuut-EEG ingediende schriftelijke opmerkingen kunnen worden samengevat als volgt:

I — De feiten en het procesverloop

A — Het hoofdgeding

1. De feiten

Het internationale vervoer van goederen over de weg is onder meer geregeld in de Douane-overeenkomst inzake het internationale vervoer van goederen over de weg, gesloten te Genève op 15 januari 1959 en in Italië in werking gesteld bij wet nr. 1517 van 12 augustus 1962. Die overeenkomst bepaalt dat wegvoertuigen voorzien van een speciaal geleidedocument (genaamd „carnet TIR"), dat in de staat waar het vervoer aanvangt is afgegeven door daartoe bevoegde organisaties die lid zijn van de International Road Transport Union — IRU, — en die door het douanekantoor van vertrek verzegeld zijn, onderweg grenzen kunnen passeren met vrijstelling van betaling van of waarborg voor de rechten en heffingen terzake van de invoer of de uitvoer, en zonder visitaties. Bedoelde betalingen worden verricht door de tot afgifte van de TIR-documenten bevoegde nationale organisaties die lid zijn van de IRU.

Voor de betaling van de verschuldigde rechten, heffingen en bijkomende kosten alsmede voor de geldboeten, opgelegd wegens in verband met de verzorging van het vervoer begane strafbare feiten, stellen bovenbedoelde organisaties zich in de landen waar die bedragen verschuldigd zijn garant, ook al is het carnet afgegeven door de organisatie van een andere staat die eveneens bij de IRU is aangesloten.

Elk van die organisaties is op haar beurt gedekt door een garantie van een internationale groep assuradeuren, krachtens een in 1961 te Genève gesloten overeenkomst tussen de IRU — voor eigen rekening en ten behoeve van bedoelde nationale organisaties — en voornoemde internationale groep assuradeuren, gevormd door zeven verzekeringsmaatschappijen, waaronder de Gerling Konzern Speziale Kreditversicherungs Aktiengesellschaft. De bevoegde organisatie in Italië, die tot ten hoogste LIT 30 000 000 per TIR-document garant stond, was ten tijde van de in geding zijnde feiten de Ente Autotrasporti Merci (Dienst voor goederenvervoer over de weg, hierna EAM). Na ontbinding van die organisatie werden haar werkzaamheden overeenkomstig de Italiaanse wetgeving voortgezet door het ministerie van de Schatkist.

Dienvolgens vorderden de Italiaanse douaneautoriteiten de betaling van geldboeten, rechten, heffingen en bijkomende kosten betreffende een reeks onder TIR-dekking uitgevoerde transporten in verband waarmee in Italië onregelmatigheden waren vastgesteld, waardoor bedoelde bedragen opeisbaar waren geworden.

2. De procedure voor de nationale rechter

Bij dagvaarding van 17 juli 1974 daagde de Amministrazione del Tesoro, als ver-

effenaar van de EAM, bovengenoemde groep verzekeringsmaatschappijen voor het Tribunale di Roma, met het verzoek dat zij zouden worden veroordeeld tot betaling van een totaal bedrag van LIT 812 134 310, overeenkomende met het bedrag waarop de douaneautoriteiten aanspraak maakten. Nadat gedaagden in rechte waren verschenen, beriepen zij zich in limine litis op het ontbreken van rechtsmacht van de Italiaanse rechter, alvorens — subsidiair — argumenten ten gronde voor te dragen.

Hangende het geding stelden zij overeenkomstig artikel 41 van het Italiaanse wetboek van burgerlijke rechtsvordering bij de Sezioni Unite van de Corte di Cassazione incidenteel beroep in, waarbij zij om een voorafgaande beslissing over de rechtsbevoegdheid verzochten.

Het geschil is ontstaan naar aanleiding van de in de verzekeringsovereenkomst van 1961 ten gunste van de nationale organisaties (in casu de EAM) bedongen forumkeuze, krachtens welke die organisaties de assuradeuren konden dagvaarden voor de bevoegde rechter van hun land van vestiging. In artikel 8 van de overeenkomst van 1961 tussen de Pool van assuradeuren en de IRU is namelijk bepaald, dat „in geval van geschil tussen de Pool en een der nationale organisaties, laatstgenoemden het recht hebben een geding aan te spannen voor de bevoegde rechter van het land waarin zij gevestigd zijn, met toepassing van het recht van dat land".

Ofschoon het EEG-Executieverdrag niet voorziet in de bevoegdheid van de rechter van het land waar de verzekerde — eiser — zijn woonplaats heeft, kan die bevoegdheid ingevolge de artikelen 12 en 17 EEG-Executieverdrag bij wege van een forumkeuze in de overeenkomst worden bedongen.

Het geschil waarover de Corte di Cassazione heeft te oordelen, heeft betrekking op de uitlegging van genoemd artikel 17. Volgens de assuradeuren kan het forumkeuzebeding hun niet worden tegengeworpen, nu de EAM (of de Amministrazione del Tesoro) dit niet heeft ondertekend, en artikel 17 EEG-Executieverdrag voor een dergelijk beding het vereiste van schriftelijkheid stelt.

Mitsdien heeft de Corte di Cassazione bij beschikking van 28 juli 1982 de behandeling van de zaak geschorst en het Hof van Justitie de volgende prejudiciële vragen voorgelegd:

1. Indien een overeenkomst die door de contracterende partijen behoorlijk is ondertekend en die door één hunner is gesloten voor zichzelve en ten behoeve van derden-begunstigden, een forumkeuzebeding bevat met betrekking tot eventueel door die begunstigden aanhangig te maken geschillen, voldoet dat beding dan óók ten gunste van laatstgenoemden aan het vereiste van schriftelijkheid, gesteld door artikel 17 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken?

2. Treedt het gevolg dat volgens artikel 18 EEG-Executieverdrag aan de verschijning van de verweerder is verbonden, namelijk dat de aangezochte rechter bevoegd is, ook in wanneer de verweerder die in rechte verschenen is, in limine litis de onbevoegdheid van die rechter inroept en daarnaast, doch subsidiair, verweer ten gronde voert?

De verwijzingsbeschikking is op 6 augustus 1982 ter griffie van het Hof ingeschreven.

Krachtens artikel 5 van het Protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door het Hof van het Verdrag van 27 september 1968 zijn schriftelijke opmerkingen ingediend door de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door G. Berardis en G. Kremlis, beiden lid van haar juridische dienst, als gemachtigden, woonplaats gekozen hebbende te Luxemburg bij O. Montalto, lid van de juridische dienst van de Commissie, Bâtiment Jean Monnet, Kirchberg, en door de regering van de Italiaanse Republiek, vertegenwoordigd door haar bijzonder gemachtigde, domicilie gekozen hebbende ter Italiaanse Ambassade te Luxemburg.

Het Hof heeft, op rapport van de rechter-rapporteur en gehoord de advocaat-generaal, besloten zonder instructie tot de mondelinge behandeling over te gaan. Het heeft tevens krachtens artikel 95, paragrafen 1 en 2, van het Reglement voor de procesvoering besloten, de zaak naar de Derde kamer te verwijzen.

II — Schriftelijke opmerkingen

A — Opmerkingen van de Commissie

1. Opmerkingen betreffende de eerste vraag van de Corte di Cassazione

Volgens de Commissie valt uit de verwijzingsbeschikking af te leiden, dat de betrokken verzekeringsovereenkomst niet door de IRU als vertegenwoordiger van de aangesloten nationale organisaties is gesloten; in dat geval zou zij immers rechtstreeks al haar gevolgen rechtens hebben gesorteerd ten aanzien van de vertegenwoordigde persoon, aan wie alle rechten en verplichtingen uit die overeenkomst zouden zijn toegevallen.

Volgens de Commissie gaat het hier veeleer om een in eigen naam voor rekening van derden gesloten verzekeringsovereenkomst. Bij een dergelijke verzekering moet noodzakelijkerwijze worden onderscheiden tussen de verzekerde en de verzekeringnemer; een en ander kan hetzij bij het sluiten van de overeenkomst, hetzij achteraf worden bedongen.

Dit type overeenkomst, dat kan worden beschouwd als een overeenkomst ten gunste van een derde, impliceert de wil van partijen om die derde, die evenwel ten aanzien van de overeenkomst een buitenstaander blijft, een recht toe te kennen.

In casu zijn partij bij de overeenkomst de Pool van assuradeuren (verzekeraars) en de IRU (verzekeringnemer). De nationale organisaties zijn verzekerden (derden), aan wie rechten toekomen uit de overeenkomst zelf, waaronder het forumkeuzebeding in artikel 8.

Derhalve rijst de vraag of de verzekerde zich op bedoeld beding kan beroepen ofschoon hij dit — anders dan de verzekeraar en de verzekeringnemer — niet heeft ondertekend.

De Commissie is ervan overtuigd, dat die vraag bevestigend moet worden beantwoord:

a) de bevoegdheidsregeling inzake verzekeringen is bedoeld om de verzekerde tegen de macht van de verzekeringsmaatschappijen te beschermen; dat streven ligt ten grondslag aan de wetgeving van een aantal Lid-Staten en aan het EEG-Executieverdrag;

— dat het in de bedoeling ligt de verzekerde te beschermen, blijkt reeds uit de bepalingen van dat Verdrag: terwijl artikel 2 een basiscriterium bevat, te weten de bevoegdheid van de rechter waar de verweerder woonplaats heeft, en de arti-

kelen 5 en 6 voorzien in een aantal bijzondere bevoegdheden waaruit de verzoeker vrij kan kiezen, bevat het Verdrag een aparte bevoegdheidsregeling inzake verzekeringen; ingevolge de artikelen 7 tot en met 10 kan de verzekerde — verzoeker — kiezen uit een hele reeks bevoegde instanties. Omgekeerd zijn de mogelijkheden van de verzekeraar die een vordering instelt, zeer beperkt (artikel 11).

— dit streven naar bescherming van de verzekerde komt ook tot uiting in het rapport-Jenard.

— het Hof van Justitie heeft het belang van de bescherming van de zwakste partij onderstreept terzake van koop op afbetaling. Het heeft dit streven tot een volwaardig instrument voor de uitlegging van het EEG-Executieverdrag verheven (arrest van 21. 6. 1978, zaak 150/77, Bertrand, Jurispr. 1978, blz. 1431). Nu het EEG-Executieverdrag verzekeringen op dezelfde voet stelt als koop op afbetaling, dient hetzelfde te gelden voor eerstgenoemde materie.

— Ofschoon artikel 17 EEG-Executieverdrag de algemene bepaling bevat, dat partijen in een overeenkomst de bevoegde rechter kunnen aanwijzen, dient een dergelijk beding terzake van verzekeringen te voldoen aan de bij de artikelen 12 en 15 gestelde bijzondere voorwaarden. De voorwaarden gesteld in artikel 12 houden verband met het streven naar bescherming van de verzekerde.

b) Na te hebben onderzocht wat de gevolgen zijn van forumkeuze bij normale contractuele betrekkingen, wijst de Commissie op het belang van een dergelijk beding in geval van contractuele betrekkingen waarbij derden betrokken zijn. Terzake van verzekeringen noemt zij drie mogelijke subjecten: de verzekeringnemer, de verzekerde en de begunstigde. Daarbij kan het gaan om een zelfde persoon, alsook om twee of drie afzonderlijke subjecten. Bij een verzekeringsovereenkomst voor rekening van een derde is de verzekeringsnemer steeds te onderscheiden van de verzekerde (de IRU en de daarbij aangesloten nationale organisaties); dit impliceert dat de verzekerde drager van rechten is (waaronder het recht op uitbetaling van het verzekerde bedrag) zonder partij te zijn bij de overeenkomst, waaraan hij vreemd blijft. Die rechten kunnen in een rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar worden ingeroepen. Ofschoon de verzekerde (derde) een eventueel forumkeuzebeding, waaraan hij het recht ontleent zich tot een bepaalde rechter te wenden, niet ondertekent, kan hij zich niettemin op die clausule beroepen zonder dat hem nietinachtneming van het vereiste van schriftelijkheid van artikel 17 kan worden tegengeworpen.

Volgens de Commissie vloeit een en ander met name voort uit de strekking van artikel 17 als hierboven uiteengezet, alsmede uit de bijzondere voorschriften waaraan het EEG-Executieverdrag verzekeringsovereenkomsten onderwerpt.

Dienaangaande is in artikel 8 EEG-Executieverdrag bepaald, dat de verzekeraar met woonplaats op het grondgebied van een verdragsluitende staat kan worden opgeroepen, hetzij voor de gerechten van die staat, hetzij, in een andere verdragsluitende staat, voor het gerecht van de

woonplaats van de verzekeringnemer. Wanneer de verzekerde of de begunstigde niet tevens verzekeringnemer is, wordt de woonplaats van eerstgenoemden niet in aanmerking genomen.

Artikel 12 bevat een reeks voorwaarden voor de geldigheid van een forumkeuzebeding in verzekeringsovereenkomsten; de draagwijdte van artikel 8 kan daarmee worden verruimd in die zin, dat ook de woonplaats van de verzekerde of de begunstigde een aanknopingspunt voor de rechterlijke bevoegdheid vormt. Artikel 12 bepaalt voorts, dat inzake verzekeringen slechts van de bepalingen van het EEG-Executieverdrag kan worden afgeweken door overeenkomsten „die aan de verzekeringnemer, de verzekerde of de begunstigde de mogelijkheid geven de zaak bij andere gerechten dan de in deze afdeling genoemde aanhangig te maken".

De Commissie leidt hieruit af, dat het Verdrag uitdrukkelijk voorziet in de mogelijkheid tot aanwijzing van de bevoegde rechter, niet alleen ten gunste van de verzekeringnemer — partij bij de overeenkomst —, maar ook ten behoeve van de verzekerde of de begunstigde, die geen partij zijn bij de overeenkomst. Indien derhalve het in artikel 17 gestelde vereiste van schriftelijkheid aldus moest worden uitgelegd, dat de verzekerde of de begunstigde de te hunnen gunste bedongen forumclausule eigenhandig moeten ondertekenen willen zij zich daarop kunnen beroepen, dan zou artikel 12 een zinledige bepaling zijn die haar doel zou missen.

De verzekerde en de begunstigde zijn immers — behoudens wanneer zij tevens verzekeringnemer zijn — per definitie geen partij bij de verzekeringsovereenkomst; doorgaans is bij het sluiten van de overeenkomst overigens niet bekend wie de begunstigde zal zijn.

De Commissie betoogt voorts dat in bovenbedoelde opvatting een in de nationale en internationale handelsbetrekkingen gebruikelijke overeenkomst waarvan het nut buiten kijf staat — de verzekeringsovereenkomst voor rekening van een derde of van wie het aangaat — van haar betekenis zou worden beroofd.

c) De bewoordingen en de uitlegging van artikel 17 geven steun aan de stelling, dat forumkeuze in een verzekeringsovereenkomst, bedongen ten voordele van de verzekerde of van de begunstigde, die derden zijn ten opzichte van die overeenkomst, geldig is indien tussen verzekeraar en verzekeringnemer aan de in artikel 17 gestelde vormvereisten is voldaan.

In de eerste plaats moeten partijen ingevolge artikel 17 bij schriftelijke overeenkomst een gerecht hebben aangewezen voor de kennisneming van geschillen welke naar aanleiding van een bepaalde rechtsbetrekking zijn ontstaan of zullen ontstaan.

Volgens de Commissie gelden die bepalingen ook voor verzekeringsovereenkomsten voor rekening van een derde, bestond er in casu beslist een geschreven overeenkomst tussen partijen, te weten de verzekeraar (de Pool van assuradeuren) en de verzekeringnemer (de IRU), en heeft de verzekeraar er in die overeenkomst mee ingestemd, in voorkomend geval ten gunste van de verzekerden (de nationale TIR-organisaties) af te wijken van de in het EEG-Executieverdrag neergelegde bevoegdheidsregeling.

Deze door beide partijen ondertekende overeenkomst heeft betrekking op een welbepaalde rechtsbetrekking, namelijk die tussen verzekeraar en verzekerden.

De Commissie merkt vervolgens op, dat haar stelling steun vindt in de strekking van artikel 17 zoals hierboven uiteengezet. Waar artikel 17 ertoe strekt, het bestaan te waarborgen van een akkoord tussen partijen, akkoord dat de rechter moet verifiëren indien het — zoals in casu — gaat om een ten behoeve van één partij bedongen clausule, behoudt deze laatste krachtens artikel 17, derde alinea, het recht, zich te wenden tot elk ander gerecht dat op grond van het Verdrag bevoegd is, terwijl de andere partij zich niet tegen de aanwijzing van de bevoegde rechter zal kunnen verzetten indien hij daarmee duidelijk heeft ingestemd.

Hieruit volgt dat — zelfs al zou de handtekening van de verzekeringnemer aan een door de verzekeraar ten gunste van de verzekerde aanvaarde forumclausule geen geldigheid verlenen — in casu de verzekeraar zich niet tegen toepassing van dat beding kan verzetten, indien hij daarmee duidelijk heeft ingestemd.

d) In de vierde plaats is de Commissie van mening, dat de gestelde vraag de goede trouw ter sprake brengt. Indien de verzekeraar zich kon verzetten tegen toepassing van een ten gunste van de verzekerde bedongen clausule die hij naar behoren heeft ondertekend — maar die de verzekerde niet heeft ondertekend — zou de kwade trouw worden gehonoreerd van de verzekeraar die bij het sluiten van de overeenkomst instemt met een beding ten gunste van de verzekerde, heel goed wetend dat die er zich nooit zal op kunnen beroepen.

De Commissie wijst erop, dat de eerbiediging van de goede trouw bijzonder belangrijk is op gebieden als het verzekeringswezen, waar de bescherming van de zwaksten het hoofddoel van de betrokken bepalingen is.

e) Tenslotte wijst de Commissie erop, dat de nieuwe versie van artikel 17 (zoals gewijzigd bij het Verdrag van 9 oktober 1978; nog niet in werking getreden) de erkenning voorschrijft van „een vorm die wordt toegelaten door de gebruiken op dit gebied (in de internationale handel) en die de partijen kennen of geacht worden te kennen".

Onder het begrip gebruiken in de internationale handel vallen onder meer verzekeringsovereenkomsten als de onderhavige, die de handelsbetrekkingen aanzienlijk vergemakkelijken.

Tot besluit geeft de Commissie het Hof in overweging, de eerste vraag van de Corte di Cassazione te beantwoorden als volgt:

„Een forumkeuzebeding in een verzekeringsovereenkomst, bedongen ten gunste van de verzekerde die niet tevens verzekeringnemer is, moet in het licht van artikel 17 EEG-Executieverdrag geldig worden geacht, indien aan het daarin gestelde vereiste van schriftelijkheid is voldaan in de betrekkingen tussen verzekeraar en verzekeringnemer."

2. Opmerkingen van de Commissie over de tweede vraag van de Corte di Cassazione

Het Hof was reeds eerder in de gelegenheid die vraag te beantwoorden, onder meer in het arrest van 22 oktober 1981 (zaak 27/81, Rohr, Jurispr. 1981, blz. 2431). Volgens het Hof is het de ver-

weerder ingevolge artikel 18 EEG-Executieverdrag toegestaan, de onbevoegdheid van de rechter in te roepen en tegelijkertijd, subsidiair, verweer ten gronde te voeren, zonder daardoor het recht te verliezen een exceptie van onbevoegdheid op te werpen. Derhalve geeft de Commissie het Hof in overweging, de tweede vraag van de Corte di Cassazione te beantwoorden als volgt:

„Artikel 18 EEG-Executieverdrag moet aldus worden uitgelegd, dat het de verweerder is toegestaan niet enkel de bevoegdheid te betwisten, doch tegelijkertijd, subsidiair, verweer ten gronde te voeren, zonder daardoor het recht te verliezen een exceptie van onbevoegdheid op te werpen."

B — Opmerkingen van de regering van de Italiaanse republiek

1. Opmerkingen over de eerste vraag van de Corte di Cassazione

Volgens de Italiaanse regering lijdt het geen twijfel dat wat de nationale organisaties betreft, de overeenkomst een beding ten gunste van derden bevat, en dat de IRU niet als vertegenwoordiger van bedoelde organisaties bij de overeenkomst betrokken is.

— Het feit derhalve dat een nationale organisatie — die geen partij is bij de overeenkomst — de overeenkomst en dus de forumclausule niet heeft ondertekend, laat de werkzaamheid van die clausule ten gunste van de nationale organisatie die er zich op beroept, onverlet.

Immers in geval van een overeenkomst gesloten ten gunste van een derde, verwerft de derde die aanspraak wil maken op het te zijnen gunste bedongen voordeel, rechten die uit de overeenkomst voortvloeien door de enkele afspraak tussen partijen, zonder dat zulks enige aanvaarding zijdens de derde behoeft.

Evenals de derde in rechte kan optreden om de hem ingevolge de overeenkomst toekomende rechten af te dwingen, kan hij gebruik maken van de clausule inzake de rechterlijke bevoegdheid, ook al heeft hij deze niet ondertekend of schriftelijk bevestigd.

— De Italiaanse regering wijst er voorts op dat, nu de clausule door een derde wordt ingeroepen jegens een contractant die haar heeft ondertekend, in casu is voldaan aan het vereiste van artikel 17 EEG-Executieverdrag, gesteld om de gevolgen te neutraliseren van clausules die aan de aandacht dreigen te ontsnappen en slechts gevolgen te verbinden aan uitdrukkelijk bedongen clausules.

— Tenslotte wijst de Italiaanse regering erop dat in artikel 12 EEG-Executieverdrag, dat inzake verzekeringen de mogelijkheid opent, van de bevoegdheidsregeling af te wijken ten behoeve van de begunstigde niet-contractant, geenszins is bepaald dat de begunstigde een dergelijk beding moet ondertekenen.

— Derhalve is de Italiaanse regering van oordeel, dat de vraag van de verwijzende rechter bevestigend moet worden beantwoord.

2. Opmerkingen over de tweede vraag van de Corte di Cassazione

De Italiaanse regering merkt op, dat het Hof van Justitie artikel 18 EEG-Executieverdrag in verschillende recente arresten reeds heeft uitgelegd; zij geeft het Hof in overweging, de in casu gestelde vraag in dezelfde zin te beantwoorden.

III — Mondelinge behandeling

Ter terechtzitting van 28 april 1983 zijn mondelinge opmerkingen gemaakt door Gerling Konzern Speziale Kreditversicherungs-AG e.a., vertegenwoordigd

door M. Pesce, de regering van de Italiaanse Republiek, vertegenwoordigd door O. Fiumara, en de Commissie van de Europese Gemeenschappen, vertegenwoordigd door G. Berardis.

In verband met de eerste vraag houdt Gerling Konzern staande, dat het in artikel 17 EEG-Executieverdrag gestelde vereiste van schriftelijkheid strikt moet worden nageleefd en dat volgens de rechtspraak van het Hof elk forumkeuzebeding duidelijk moet zijn aanvaard. Indien de begunstigde van de overeenkomst dus meent dat het afwijkend beding zijn belangen dient, moet hij het schriftelijk aanvaarden, al gebeurt dit achteraf. Aan het EEG-Executieverdrag ligt een strikte logica ten grondslag volgens welke alle partijen bij de overeenkomst, en zelfs de begunstigden die geen partij zijn, nauwkeurig op de hoogte moeten zijn van de toepassingsvoorwaarden van het forumkeuzebeding.

In een aantal landen gaat de rechtspraak overigens overwegend in deze richting.

Voorts betoogt zij dat het hoofdgeding, gelet op de betrokken omstandigheden, in werkelijkheid geen verzekeringsaangelegenheid is doch een verhouding van financiële aard, en dat geen sprake is van een contractuele verhouding waarbij een sterke en een zwakke partij (respectievelijk de verzekeraar en de verzekerde) zijn betrokken. Derhalve kunnen de artikelen 12 en volgende EEG-Executieverdrag niet afdoen aan de draagwijdte van het in artikel 17 gestelde vereiste van schriftelijkheid, dat voor alle partijen geldt doch daar tegenover stelt, dat zij zich alle op het forumkeuzebeding kunnen beroepen.

Wat de tweede prejudiciële vraag betreft, wijst Gerling Konzern erop, dat de — weliswaar vaste — rechtspraak van het Hof inzake de uitlegging van artikel 18 EEG-Executieverdrag aan een hernieuwd onderzoek zou kunnen worden onderworpen, uitgaande van het beginsel dat een voorafgaand geding noodzakelijk is waarin de bevoegdheid van de rechter, gelet op de grond van de zaak, met zekerheid kan worden vastgesteld. Zij geeft het Hof in overweging, deze vraag te beantwoorden als volgt: „Artikel 18 is een regel van autonome communautaire rechtspleging die in elk nationaal procesrecht kan worden toegepast, en die derhalve de rechter waarvan de internationale bevoegdheid wordt bestreden, verplicht om vooraf uitspraak te doen over zijn bevoegdheid".

De advocaat-generaal heeft ter terechtzitting van 8 juni 1983 conclusie genomen.

In rechte

1 Bij beschikking van 28 juli 1982, ingekomen ter griffie van het Hof op 6 augustus 1982, heeft de Corte Suprema di Cassazione (Sezioni Unite Civili) krachtens het protocol van 3 juni 1971 betreffende de uitlegging door

het Hof van Justitie van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (hierna: het EEG-Executieverdrag) twee prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van de artikelen 17 en 18 EEG-Executieverdrag.

2 De vragen zijn gerezen in een geschil tussen de Amministrazione del Tesoro dello Stato (Italiaans ministerie van de Schatkist) en de Gerling Konzern speziale Kreditversicherungs-AG en andere (hierna: Gerling), te Keulen. Verzoekster in het hoofdgeding vordert betaling van een bedrag ter hoogte van de geldboeten, rechten, heffingen en bijkomende kosten betreffende een reeks onder TIR-dekking uitgevoerde transporten in verband waarmee in Italië onregelmatigheden waren vastgesteld, waardoor bedoelde bedragen opeisbaar waren geworden.

3 Om in aanmerking te komen voor de faciliteiten voorzien in de Douaneovereenkomst inzake het internationale vervoer van goederen onder dekking van carnets TIR, gesloten te Genève op 15 januari 1959, dient het vervoer plaats te vinden onder dekking van een carnet TIR, afgegeven door de bevoegde organisaties van de landen die partij zijn bij de Overeenkomst, welke organisaties het vervoer waarborgen. De aansprakelijke nationale organisatie is gehouden tot betaling van de verschuldigde rechten en heffingen alsmede van de aan de houder van het carnet TIR opgelegde geldboeten.

4 De ten tijde van de in geding zijnde feiten bevoegde Italiaanse nationale organisatie was de Ente Autotrasporti Merci (hierna: EAM). Sedert de ontbinding van die organisatie worden haar werkzaamheden overeenkomstig de bepalingen van wet nr. 1404 van 4 december 1956 junctis de wetten nrs. 418 van 18 maart 1968 en 1139 van 23 december 1970 door het Italiaans ministerie van de Schatkist voortgezet.

5 De nationale organisaties zijn aangesloten bij de International Road Transport Union (IRU). Elke nationale organisatie is op haar beurt gedekt door de garantie van een internationale groep assuradeuren, vertegenwoordigd door Gerling, krachtens een in 1961 gesloten overeenkomst tussen de IRU — voor eigen rekening en ten behoeve van bedoelde nationale organisaties — en hogerbedoelde internationale groep assuradeuren.

6 In artikel 8 van deze verzekeringsovereenkomst is bepaald, dat in geval van geschil tussen de pool (van assuradeuren) en een der nationale organisaties, laatstgenoemden het recht hebben een geding aan te spannen voor de bevoegde rechter van het land waarin zij gevestigd zijn, met toepassing van het recht van dat land.

7 Toen de Italiaanse douaneautoriteiten aanspraak maakten op betaling van een reeks geldboeten, rechten en heffingen betreffende onder TIR-dekking uitgevoerde transporten in Italië, daagde het ministerie van de Schatkist voornoemde groep assuradeuren voor het Tribunale di Roma, met het verzoek dat zij worden veroordeeld tot betaling van een totaal bedrag van LIT 812 134 310.

8 Hangende het geding heeft de groep assuradeuren overeenkomstig artikel 41 van het Italiaanse Wetboek van burgerlijke rechtsvordering incidenteel beroep ingesteld bij de Sezioni Unite van de Corte di Cassazione, ertoe strekkende dat vooraf over de bevoegdheid zal worden beslist. Volgens de assuradeuren kan voornoemd forumkeuzebeding hun niet worden tegengeworpen, nu het niet door de EAM (of het ministerie van de Schatkist) is ondertekend en artikel 17 EEG-Executieverdrag aan aanwijzing van de bevoegde rechter het vereiste van schriftelijkheid verbindt.

9 In dit verband heeft de Corte di Cassazione de volgende twee prejudiciële vragen gesteld:

„1. Indien een overeenkomst die door de contracterende partijen behoorlijk is ondertekend en die door één hunner is gesloten voor zichzelve en ten behoeve van derden-begunstigden, een forumkeuzebeding bevat met betrekking tot eventueel door die begunstigden aanhangig te maken geschillen, voldoet dat beding dan óók ten gunste van laatstgenoemden aan het vereiste van schriftelijkheid, gesteld door artikel 17 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken?

2. Treedt het gevolg dat volgens artikel 18 EEG-Executieverdrag aan de verschijning van de verweerder is verbonden, namelijk dat de aangezochte rechter bevoegd is, ook in wanneer de verweerder die in rechte verschenen is, in limine litis de onbevoegdheid van die rechter inroept en daarnaast, doch subsidiair, verweer ten gronde voert?"

1. De eerste vraag

10 Met deze vraag wenst de Corte die Cassazione in wezen te vernemen of het EEG-Executieverdrag, met name artikel 17, aldus kan worden uitgelegd, dat de verzekerde ten behoeve van wie een verzekeringsovereenkomst is gesloten, die geen partij is bij bedoelde overeenkomst en te onderscheiden is van de verzekeringnemer, zich op een te zijnen gunste bedongen forumkeuze kan beroepen, ofschoon niet hijzelf doch enkel de verzekeraar en de verzekeringnemer dat beding naar behoren hebben ondertekend.

11 Ter verzekering van een zo doeltreffend mogelijke toepassing van het EEG-Executieverdrag dient het hoofdzakelijk te worden uitgelegd aan de hand van het systeem en het doel ervan.

12 Artikel 17, eerste alinea, EEG-Executieverdrag bepaalt:

„Indien bij een schriftelijke overeenkomst of bij een schriftelijk bevestigde mondelinge overeenkomst, partijen van wie er ten minste een woonplaats heeft in het gebied van een Verdragsluitende Staat, een gerecht of de gerechten van een Verdragsluitende Staat hebben aangewezen voor de kennisneming van geschillen welke naar aanleiding van een bepaalde rechtsbetrekking zijn ontstaan of zullen ontstaan, is dit gerecht of zijn de gerechten van die Staat bij uitsluiting bevoegd."

13 Het Hof heeft bij herhaling beslist, dat de door artikel 17 EEG-Executieverdrag vereiste schriftelijke vorm moet waarborgen dat de wilsovereenstemming tussen partijen, die door de aanwijzing van een bevoegde rechter afwijken van de algemene bevoegdheidsregels van de artikelen 2, 5 en 6 EEG-Executieverdrag, duidelijk en nauwkeurig tot uiting komt en daadwerkelijk vaststaat (arresten van 14. 12. 1976, zaak 24/76, Estasis Salotti, Jurispr. 1976. blz. 1831, en zaak 25/76, Ségoura, Jurispr. 1976, blz. 1851; arrest van 6. 5. 1980, zaak 784/79, Porta Leasing, Jurispr. 1980, blz. 1517, r.o. 5).

14 Door deze schriftelijke vorm voor te schrijven in de betrekkingen tussen partijen, heeft artikel 17 EEG-Executieverdrag echter niet tot doel of tot gevolg, dat dit vereiste van schriftelijkheid ook geldt voor de mogelijkheid van degene die geen partij is bij de overeenkomst doch begunstigde van het derdenbeding, zich in een geding met de verzekeraar op de te zijnen gunste bedongen forumkeuze te beroepen.

15 Indien dan ook uit de contractuele bepalingen duidelijk blijkt, dat de verzekeraar aanvankelijk met een dergelijke afwijkende bevoegdheid heeft ingestemd, kan deze zich daartegen niet verzetten op de enkele grond dat de begunstigde van het derden-beding, die geen partij was bij de overeenkomst, zelf niet heeft voldaan aan het vereiste van schriftelijkheid van artikel 17 EEG-Executieverdrag.

16 Deze stelling vindt steun in de bepalingen van afdeling 3 van het EEG-Executieverdrag betreffende de bevoegdheid bij geschillen inzake verzekeringen.

17 Immers blijkens een onderzoek van de bepalingen van die afdeling, de voorbereidende werkzaamheden ook in aanmerking genomen, kan de verzekerde uit een uitgebreidere reeks bevoegde instanties kiezen dan de verzekeraar, en is ieder forumkeuzebeding ten gunste van de verzekeraar uitgesloten; genoemde bepalingen zijn derhalve bedoeld ter bescherming van de verzekerde, die zich in de meeste gevallen geplaatst ziet voor een tevoren reeds vastgestelde overeenkomst waarover niet meer kan worden onderhandeld, en die economisch gezien in de zwakste positie verkeert.

18 Voorts kunnen partijen krachtens artikel 12 EEG-Executieverdrag van de bepalingen van afdeling 3 afwijken „door overeenkomsten: ... 2. die aan de verzekeringnemer, de verzekerde of de begunstigde de mogelijkheid geven de zaak bij andere gerechten dan de in deze afdeling genoemde aanhangig te maken". Hieruit blijkt duidelijk, dat in het EEG-Executieverdrag uitdrukkelijk is voorzien in de mogelijkheid om in de overeenkomst een forumkeuzebeding op te nemen, niet alleen ten gunste van de verzekeringnemer — partij bij de overeenkomst — doch ook ten behoeve van de verzekerde en van de begunstigde, die, wanneer — zoals in casu — die verschillende hoedanigheden niet in één persoon zijn verenigd, per definitie geen partij zijn bij de overeenkomst en wellicht bij de ondertekening van de overeenkomst zelfs onbekend zijn.

19 Indien het vormvereiste van artikel 17 aldus moest worden uitgelegd, dat de verzekerde of de begunstigde, die geen partij is bij de overeenkomst en begunstigde is van de te zijnen behoeve bedongen forumkeuze, gehouden zou zijn voornoemd beding uitdrukkelijk te onderschrijven opdat het geldig is en hij zich erop kan beroepen, zou hem nodeloos een dwingend vereiste worden opgelegd, nu de verzekeraar aanvankelijk ondubbelzinnig zijn instemming te kennen heeft gegeven met een algemeen openlijk stelsel van forumkeuze, en

in voorkomend geval zelfs een moeilijk te vervullen formaliteit, wanneer de verzekeringnemer de verzekerde, vooraleer sprake is van een geschil, niet in kennis heeft gesteld van het bestaan van een forumkeuzebeding te zijnen gunste.

20 Blijkens het voorgaande moet de eerste vraag aldus worden beantwoord, dat een forumkeuze in een verzekeringsovereenkomst, bedongen ten gunste van de verzekerde, die geen partij is bij de overeenkomst en te onderscheiden is van de verzekeringnemer, geldig moet worden geacht in de zin van artikel 17 EEG-Executieverdrag, indien aan het in dat artikel gestelde vereiste van schriftelijkheid is voldaan in de betrekkingen tussen verzekeraar en verzekeringnemer, en de verzekeraar duidelijk en nauwkeurig zijn instemming heeft betoond.

2. De tweede vraag

21 In verband met deze vraag kan worden volstaan met eraan te herinneren, dat volgens de arresten van het Hof van 24 juni 1981 (zaak 150/80, Elefanten Schuh, Jurispr. 1981, blz. 1671), 22 oktober 1981 (zaak 27/81, Rohr, Jurispr. 1981, blz. 2431) en 31 maart 1982 (zaak 25/81, CHW, Jurispr. 1982, blz. 1189) artikel 18 EEG-Executieverdrag aldus moet worden uitgelegd, dat het de verweerder is toegestaan niet enkel de bevoegdheid te betwisten, doch tegelijkertijd ook, subsidiair, verweer ten gronde te voeren, zonder daardoor het recht te verliezen een exceptie van onbevoegdheid op te werpen.

Kosten

22 De kosten door de regering van de Italiaanse Republiek en door de Commissie van de Europese Gemeenschappen wegens indiening hunner opmerkingen bij het Hof gemaakt, kunnen niet voor vergoeding in aanmerking komen. Ten aanzien van de partijen in het hoofdgeding is de procedure als een aldaar gerezen incident te beschouwen, zodat de nationale rechterlijke instantie over de kosten heeft te beslissen.

HET HOF VAN JUSTITIE (Derde kamer),

uitspraak doende op de door de Corte Suprema di Cassazione (Sezioni Unite Civili) bij beschikking van 28 juli 1982 gestelde vragen,

verklaart voor recht:

1. **Artikel 17, eerste alinea, van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken moet aldus worden uitgelegd, dat indien een verzekeringsovereenkomst tussen een verzekeraar en een verzekeringnemer, door laatstgenoemde gesloten voor zichzelf en ten behoeve van derden, een forumkeuzebeding bevat met betrekking tot eventueel door die derden aanhangig te maken geschillen, laatstgenoemden, ook al hebben zij het forumkeuzebeding niet uitdrukkelijk ondertekend, zich daarop kunnen beroepen indien aan het in artikel 17 EEG-Executieverdrag gestelde vereiste van schriftelijkheid is voldaan in de betrekkingen tussen verzekeraar en verzekeringnemer, en de verzekeraar duidelijk zijn instemming heeft betoond.**

2. **Artikel 18 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken moet aldus worden uitgelegd, dat het de verweerder is toegestaan niet enkel de bevoegdheid te betwisten, doch tegelijkertijd ook, subsidiair, verweer ten gronde te voeren, zonder daardoor het recht te verliezen een exceptie van onbevoegdheid op te werpen.**

Everling Galmot Kakouris

Uitgesproken ter openbare terechtzitting te Luxemburg op 14 juli 1983

De griffier
voor deze

H. A. Rühl
hoofdadministrateur

De president van de Derde kamer

U. Everling